

foto Olaf van der Geest

foto Elma Vonk

foto Fabrice Ottburg

Vorbereiding op de komst van de wolf

Nulmeting slachtoffers Limburgse schapen

De mogelijke komst van de wolf in Nederland leidt vooral bij veehouders tot onrust omdat ze bang zijn voor predatie op hun dieren door wolven. Het is belangrijk om nu de huidige schade door hond en vos aan kleinvee in kaart te brengen. In de toekomst kunnen wij dan een uitspraak doen of het aandeel predatie door wolven is toegenomen en of dit aandeel groter is dan van honden en vossen. In het voorjaar van 2012 hebben studenten van de opleiding Toegepaste Biologie van HAS in 's-Hertogenbosch, in opdracht van ARK Natuurontwikkeling onderzocht wat de huidige schade door hond en vos is, bij schapenhouders in Limburg in de periode 2002 tot 2012.

— Tom van den Hove, Kristel Penning (student HAS 's Hertogenbosch), Lotte Bakermans, Margje M. Voeten (docent HAS 's Hertogenbosch)

> Met behulp van een enquête zijn 118 (van de 1254) schapenhouders in Limburg benaderd over de door hen ondervonden schade. Deze 118 deelnemers waren een resultaat van 300 schapenboeren die telefonisch waren benaderd. Drie enquêtes zijn niet verwerkt vanwege onduidelijke data of een te late reactie. Omdat vooral de grotere schapenhouders de enquête terugstuurden, gaat het onderzoek over meer dan de helft van het totale Limburgse schapenbestand. Dit houdt wel in dat schapenhouders met minder dan tien schapen ondervertegenwoordigd zijn in dit onderzoek. De geënuquêteerde bedrijven liggen verspreid over de provincie.

De schade

Tussen 2002 en 2012 is er jaarlijks ongeveer een half procent van de schapen in Limburg ten prooi gevallen aan een hond of vos. Dit komt neer op bijna honderd schapen per jaar, waarvan iets minder dan de helft overlijdt en de rest licht tot ernstig gewond raakt (tabel 1). Uit een onderzoek naar schade aan schapen door vossen in Noord-Holland komt eenzelfde percentage naar voren, met daarbij de nuancering dat een groot deel van de aangevallen schapen al in nood was, bijvoorbeeld door verwenteling of door in een sloot te geraken.

Hond, vos of wolf?

De meeste buitenlandse onderzoeken maken geen onderscheid tussen wolven- en hondenaanvallen. Een aantal onderzoeken geeft aan dat aanvallen door honden op vee vaker voorkomen dan voorheen gedacht en mogelijk zelfs meer dan aanvallen door wolven. Onderzoek uit Idaho (VS) toont aan dat jaarlijks acht procent van de schapen wordt aangevallen door honden. Grootschalig onderzoek in de VS bevestigde dat wolven, samen met raven en gieren, slechts onderdeel waren van de categorie 'overig'. Deze categorie was in 1994, 1999 en 2004 verantwoordelijk voor een schadepercentage van respectievelijk 2,8%, 5,3% en 8,6%. Honden echter waren in dezelfde jaren verantwoordelijk voor een schadepercentage van 18,4%, 25,7% en 22,7%. Ook in Italië wordt, ondanks het gebrek aan hard bewijs, geschat dat honden ongeveer de helft van de schade aan schapen en geiten veroorzaken.

Gegevens over schade door wolven zijn echter soms wel beschikbaar. Uit een zesjarig onderzoek in Finland bleek dat jaarlijks 1,0% van het totale schapenbestand schade door wolven ondervond. In Arezzo (Italië) werd bij 3,6% van alle bedrijven aanvallen door wolven geconstateerd, waarbij 0,7% van de schapen en geiten gewond of gedood werd. In Idaho werd slechts 0,005% van de aanvallen op vee in 2001 toegekend aan wolven. De grote boosdoeners daar waren coyotes (60%) en honden. Ondanks de relatief geringe schade door wolven bleek uit de enquête dat de meeste schapenboeren vrezen voor fors schade door de komst van de wolf. Dit komt vermoedelijk door het slechte imago van de wolf en het feit dat bijna 40% van de geënuquêteerde schapenhouderijen in de afgelopen 10 jaar 1 of meerdere malen te maken heeft gehad met aanvallen door honden of vossen (tabel 2).

Ondanks dat het merendeel van deze aanvallen wordt uitgevoerd door honden, zijn het de vossen die de meeste slachtoffers maken (tabel 3). Bovendien sterven de slachtoffers van vossenaanvallen vaker dan die van hondenaanvallen (tabel 4). Vossen hebben het daarbij vrijwel altijd op lammeren gemunt, terwijl honden willekeurig te werk lijken te gaan en een vergelijkbaar aantal lammeren en oaien aanvallen (tabel 5).

Schade per bedrijfstak

Bedrijven die schapen houden ten behoeve van natuurbehoud of voor commerciële doeleinden blijken meer schade te ondervinden dan de hobbybedrijven (figuur 1). Dit komt waarschijnlijk door de grootte van de kudde. Een grotere kudde leidt tot relatief meer zwakkere individuen en daarmee ook meer potentiële slachtoffers. Daarnaast verhoogt een grotere kudde de kans op verwondingen door verdrukking en stress. Het

Tabel 1 Het totaal aantal schapen van 115 geënuquêteerde bedrijven in Limburg en het gemiddeld aantal slachtoffers over de periode 2002-2012.

Beschrijving	Aantal schapen
Totaal aantal schapen van de geënuquêteerde schapenhouders in 2012	18.133
Gemiddeld aantal gewonde schapen per jaar	50 (0,28%)
Gemiddeld aantal gedode schapen per jaar	42 (0,23%)

Tabel 2 Schadegetallen bij de Limburgse bedrijven.

	Aantal bedrijven	Percentage bedrijven	Gemiddelde bedrijfsgrootte (aantal schapen)
Geen schade	72	63%	52,8
Schade	43	37%	333,3
Totaal	115	100%	

Tabel 3 Aantal slachtoffers van aanvallen door honden of vossen. De bepaling van hond of vos is in een aantal gevallen door boeren gedaan, in andere gevallen door een dierenarts. Voor een uiteindelijk beheerplan is het belangrijk dat duidelijk is wie en op welke wijze vast stelt welk dier schade heeft toegebracht.

Beschrijving	Vos	Hond	Onbekend	Totaal
Aantal bedrijven met schade over 10 jaar	14	22	7	43
Aantal slachtoffers over 10 jaar	501	280	137	918
Totaal aantal bezoeken over 10 jaar	84	80	67	231
Gemiddeld aantal slachtoffers per bezoek	6,0	3,6	2,0	4,0

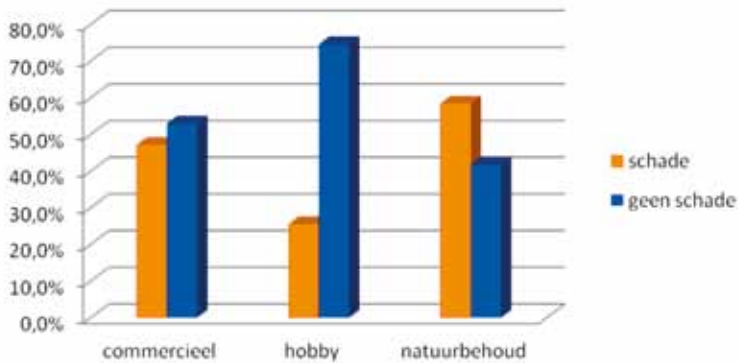
Tabel 4 Aantal gedode en gewonde schapen door vossen of honden.

Gewond of gedood	Vos	Hond	Onbekend	Totaal
Gedode schapen tussen 2002 en 2012	250	118	47	415
Gewonde schapen tussen 2002 en 2012	251	162	90	503
Gedode schapen gemiddeld per bezoek	3	1,5	0,2	1,8
Gewonde schapen gemiddeld per bezoek	3	2	0,4	2,2

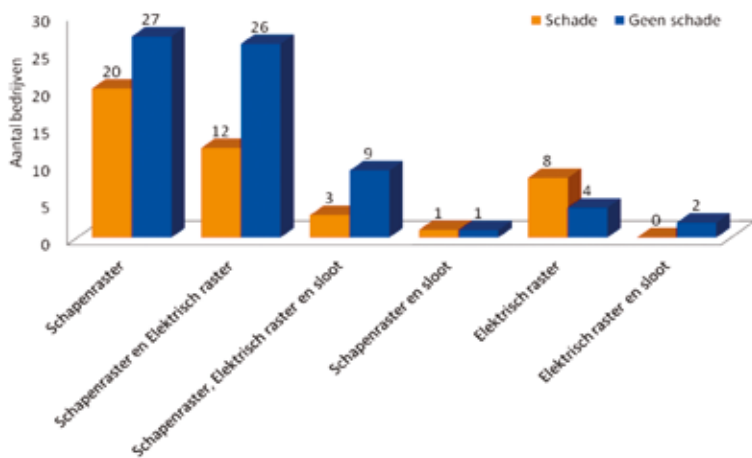
Tabel 5 Aantal rammen, oaien en lammeren gedood door vossen of honden.

Geslacht/ leeftijd schaaap	Vos	Hond	Onbekend	Totaal
Oaien	9	146	59	214
Rammen	2	5	3	10
Lammeren	490	129	75	694

Figuur 1 Percentage bedrijven met of zonder schade door hond en vos, ingedeeld per bedrijfstak.

Figuur 2 Aantal bedrijven met en zonder schade door hond en vos, ingedeeld op type omrastering.

is niet duidelijk of de grootte alleen al genoeg is om de kudde aantrekkelijker te maken voor predators of dat het meer te maken heeft met het bijbehorend hoger aantal kwetsbare individuen. Figuur 2 maakt duidelijk dat de mate van bescherming met rasters een groot verschil maakt.

Hoe verder?

De gegevens uit dit onderzoek kunnen als basismateriaal gebruikt worden op het moment dat de wolf in Nederland een frequente bezoeker wordt. De vraag blijft natuurlijk of de wolf voor een toename in slachtoffers onder kleinvee gaat zorgen. In principe is het aanbod aan wild prooi voldoende groot voor het voorkomen van de wolf maar zijn menu is nog niet te voorspellen. Maar het is in ieder geval verstandig om na te denken over de wijze waarop schapen worden gehouden. Niet gescheperde schapen die buiten lopen zijn kwetsbaarder dan schapen die (gedeeltelijk) binnen staan. Bovendien moet in de regelgeving worden vastgelegd dat schapeneigenaren moeten zorgen voor een huisvesting die aan bepaalde eisen voldoet voordat zij eventueel voor schadevergoeding in aanmerking komen. Met een goede huisvesting is veel schade te voorkomen. Deze minimumeisen zouden kunnen bestaan uit:

- 90 cm hoge stroomnetten of 120 cm hoog gaas gevestigd aan verstevigde koppelingen van gaas, knooppunt gaas of vergelijkbaar materiaal. Daarnaast moet een verstevigde onderkant worden gemaakt om het onderdoor glippen van wolven te voorkomen.
- In gebieden waarvan bekend is dat wolven over het stroomnet springen, is een afzetlint van 30 cm boven op het stroomnet nodig.
- Bij het gebruik van een beschermhond is een afzetlint niet nodig.<

tom_work@live.nl en kristel.penning@gmail.com

foto Wieger Wamelink

